

Київський національний торговельно-економічний університет

Кафедра фінансів

ВИПУСКНА КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на тему:

«Формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс»

Студентки 2 курсу, 4 групи,
спеціальності 072
«Фінанси, банківська справа та
страхування»
спеціалізації «Державні
фінанси»

Павлюченко Катерина
Ігорівна

Науковий керівник
доктор економічних наук,
доцент

Бондаренко Олена
Сергіївна

Гарант освітньої програми
завідувач кафедри фінансів,
заслужений діяч науки і техніки
України
д.е.н., професор

Чугунов Ігор Якович

Київ 2018

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ НА АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС.....	6
1.1. Сутність та класифікація видатків на агропромисловий комплекс.....	6
1.2. Зарубіжний досвід формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс.....	15
РОЗДІЛ 2. СТАН ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ НА АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС В УКРАЇНІ.....	26
2.1. Динаміка видатків бюджету.....	26
2.2. Тенденції формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс.....	31
РОЗДІЛ 3. УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС.....	39
3.1. Напрями та перспективи формування видатків на агропромисловий комплекс.....	39
3.2. Удосконалення механізму формування видатків на агропромисловий комплекс.....	43
ВИСНОВКИ.....	50
СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ	

ВСТУП

Сучасний аграрнопромисловий комплекс є ключовою ланкою економіки України. У ньому зосереджена майже третина основних виробничих засобів, працює четверта частина населення, виробляється понад 20% валового внутрішнього продукту, формується 70% роздрібного товарообігу. Зважаючи на провідну роль агропромислового комплексу, в сучасних умовах він виконує три фундаментальні функції: економіко-виробничу, соціальну, екологічну. При цьому чим більш розвиненим є суспільство, тим більшого значення набуває екологічне і соціальне навантаження на агропромисловий комплекс. Загострення суперечностей у сфері агропромислового виробництва зумовлює необхідність активізації держави у напрямку забезпечення відповідного рівня цін, доходів та обсягів виробництва, охорону та раціональне використання земельних та водних ресурсівресурсів. Тому обґрунтування раціональних методів фінансовою підтримки агропромислового комплексу є нагальною потребою розвитку сучасної економіки.

Значний внесок у дослідження питань фінансового забезпечення розвитку агропромислового комплексу зробили вітчизняні вчені Е. Гудзь, М. Дем'яненко, О. Кириченко, П. Лайко, В. Крупський, Ю. Лупенко С.Майстро, Т. Мельник, П. Саблук, Ю. Стецюк, А. Сомик, Б. Пасхавер, Г. Прунцева, Т. Чернявська, А Чупіс та інші, досягнення яких підтвердженні практикою і здобули визнання не лише в Україні, а й за її межами. Однак, в умовах кризи та нестабільності проблеми фінансування розвитку агропромислового комплексу України залишаються актуальними і потребують подальшого дослідження.

Пріоритетність розвитку агропромислового комплексу України і його провідних галузей дає можливість забезпечити населення продовольчими товарами, промисловість – сировиною, а зовнішню торгівлю – експортними товарами. Одним із головних завдань державної підтримки агропромислового комплексу з боку держави є реалізація його величезного потенціалу шляхом стимулювання нарощення обсягів сільськогосподарського виробництва,

розширення асортименту продукції як сільськогосподарської, так і переробних галузей, підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. В цьому контексті стимулювання розвитку агропромислового комплексу передбачає створення чіткої системи фінансування, яка не обмежується грошовими відносинами з іншими господарюючими суб'єктами та банками, а передбачає ефективне формування й використання фінансових ресурсів.

В агропромисловій сфері гостро постає проблема необхідності оновлення основних фондів, де їх знос сягає 80%, а в окремих агроформуваннях навіть перевищує цей показник. Також відчувається нестача сільськогосподарської техніки, що вимагає значних додаткових довгострокових фінансових ресурсів із застосуванням нетрадиційних форм і схем кредитування підприємств агропромислового комплексу. Можна зауважити, що недостатність самофінансування суб'єктів агропромислового комплексу обумовлює активну участь держави у його розвитку через надання фінансової підтримки підприємствам агропромислового комплексу у вигляді бюджетного фінансування, пільгового оподаткування, кредитного забезпечення, підтримки розвитку страхування сільськогосподарської продукції та інвестиційного забезпечення, що дає агропромислового комплексу додаткові конкурентні переваги.

Метою дослідження роботи є обґрунтування особливостей формування видатків держави на агропромисловий комплекс.

Для обґрунтування особливостей формування видатків держави на агропромисловий комплекс використовувалися такі завдання дослідження:

1. Визначити сутність та класифікацію видатків бюджету на агропромисловий комплекс.
2. Проаналізувати зарубіжний досвід формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс.
3. Проаналізувати динаміку видатків бюджету України.
4. Провести аналіз тенденції формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс та виявити чинники впливу.

5. Визначити перспективи формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс.

6. Розробити рекомендації з удосконалення механізму формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс.

Об'єктом дослідження є процес формування та управління видатками держави на агропромисловий комплекс.

Предметом дослідження є теоретико-методологічні аспекти формування видатків держави.

Методи дослідження. У роботі були використані: економічно-статистичний метод, метод порівняння, метод аналізу та синтезу, дедукції та індукції, метод узагальнення, прогнозний метод.

Інформаційною базою роботи є офіційні статистичні дані, наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених, фахові періодичні видання, нормативно-законодавчі акти, методичні матеріали міністерств і відомств.

Наукова новизна одержаних результатів дослідження полягає в обґрунтуванні науково-методичних рекомендацій, спрямованих на вдосконалення напрямів та ефективне формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс України.

Практичне значення одержаних результатів полягає у науковій обґрунтованості та прикладній спрямованості теоретичних положень, підходів і рекомендацій, викладених у роботі, використання яких поліпшить процес ефективного формування видатків на агропромисловий комплекс та реалізації механізму формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс України.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ НА АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС

1.1. Сутність та класифікація видатків

В сучасних умовах стимулювання розвитку агропромислового комплексу передбачає створення чіткої системи фінансування, яка не обмежується грошовими відносинами з іншими господарюючими суб'єктами та банками, а передбачає ефективне формування й використання фінансових ресурсів. Неможливість самофінансування агропромислового комплексу визначає необхідність участі держави через надання фінансової підтримки у вигляді бюджетного фінансування, пільгового оподаткування, кредитного забезпечення, підтримки розвитку страхування та інвестиційного забезпечення. У цьому напрямку важливу роль відіграють сучасні та дієві підходи до здійснення видатків бюджету на агропромисловий комплекс.

В цілому видатки державного бюджету є головним його елементом, який відображає функції та завдання, покладені на державну владу. В процесі складання бюджету та визначення його параметрів держава має виходити не з обсягів доходів, а з потреби у видатках. Визначальним чинником, який впливає на розмір, склад і структуру видатків бюджету, є функції держави, адже без достатнього рівня бюджетних коштів такі функції якісно виконати неможливо [9].

Згідно з Бюджетним кодексом України, виокремлюються поняття «видатки бюджету» та «витрати бюджету». Так, видатки бюджету – це кошти, спрямовані на здійснення програм та заходів, передбачених відповідним бюджетом. До видатків бюджету не належать: погашення боргу; надання кредитів з бюджету; розміщення бюджетних коштів на депозитах; придбання цінних паперів; повернення надміру сплачених до бюджету сум податків і зборів (обов'язкових платежів) та інших доходів бюджету, проведення їх бюджетного відшкодування. Витрати бюджету – видатки бюджету, надання кредитів з бюджету, погашення

боргу та розміщення бюджетних коштів на депозитах, придбання цінних паперів. Також поняття «видатки бюджету» можна визначити як економічні відносини, що виникають з приводу розподілу коштів бюджетного фонду держави.

Розглядаючи поняття «видатків бюджету», можна зазначити, що в економічній літературі не має єдиної думки щодо цього. Розглянемо деякі з поглядів вчених, так зокрема Пасечник Ю. В. розглядає видатки бюджету з огляду особливостей організації бюджетної системи, наводячи їх трактування, як для державного так й для місцевих бюджетів. При цьому витрати, що відображають соціально-економічні відносини, на основі яких здійснюється використання централізованих коштів за напрямками, визначеними законом є видатками державного бюджету, а відмінність видатків місцевих бюджетів полягає в урахуванні регіональних особливостей [39, с. 443, 470].

На думку Бабич А. М. та Павлова Л. П., видатки бюджету представляють собою процес виділення та використання фінансових ресурсів, що акумулюються у бюджетах усіх рівнів бюджетної системи, згідно з законами про бюджети на відповідний фінансовий рік» [5, с. 115]. Вони акцентують увагу у наведеному трактуванні на одній із стадій бюджетного процесу – виконання бюджету за видатками. Проте навіть при такому абстрагуванні стадій бюджетного процесу контроль як завершальний етап будь-якого управлінського циклу у наведеному трактуванні не висвітлюється [10].

Формою прояву цих відносин є конкретні види видатків, кожний з яких може бути охарактеризований з кількісної і якісної сторони. Якісна характеристика дає змогу встановити економічну природу і суспільне призначення кожного виду бюджетних видатків, а кількісна – їх величину [14].

Отже, поняття «витрати» у кодексі включає в себе поняття «видатки», тобто є ширшим. Поряд із цим є й інші істотні відмінності між вказаними поняттями. Поняття «видатки» застосовується для позначення тих розподільних відносин, які пов'язані з використанням централізованого грошового фонду держави. Видатки здійснюються на стадії розподілу ВВП, характеризуються одностороннім рухом грошових коштів і не обмінюються на відповідні еквіваленти. Суб'єкт бюджетних

відносин видає гроші зі свого фонду (здійснює видатки) для їхнього подальшого використання без одночасного отримання еквівалентної вартості товарів чи послуг [15].

На відміну від видатків бюджету, витрати здійснюються відповідними суб'єктами на стадії обміну, характеризуються двостороннім рухом вартостей, тобто обмінюються на необхідний еквівалент вартості товарів або послуг. Крім того, витрати є чинником формування собівартості продукції та послуг, що виділяються і реалізуються розпорядниками бюджетних коштів. Тому здійснення витрат виходить за межі бюджетних відносин і стосується кінцевого використання бюджетних коштів держави. Таким чином, видатки бюджету за певних умов перетворюються на витрати (виплата зарплати, оплата вартості товарно-матеріальних цінностей, комунальних послуг тощо).

Витратна частина бюджету вирізняється різноманітністю, але в більшості країн призначена для фінансування загальнодержавних програм (інвестиційні, економічні, розвитку виробничої і соціальної інфраструктури та ін.). Бюджетні асигнування направляються у вигляді субсидій, кредитів, державних гарантій і запоруки для фінансової підтримки фермерських господарств, малих підприємств, житлового господарства тощо [26].

Видатки державного бюджету регламентуються відповідними законами та нормативними актами – Бюджетним кодексом України, законом про державний бюджет та іншими юридичними актами органів державної влади.

У видатковій частині державного бюджету передбачається два фонди: загальний і спеціальний. Видатки загального фонду фінансують за рахунок доходів загального фонду бюджету та вони не мають конкретних (закріплених) джерел фінансування. Видатки спеціального фонду фінансують за рахунок цільових фондів, які виділяються під конкретну ціль [19].

Фінансування державних видатків є плановим, цільовим, безповоротним відпуском коштів для забезпечення виконання загальнодержавних функцій, утримання соціально-культурної сфери, забезпечення соціальних обов'язків та

гарантій держави. Суб'єктами бюджетного фінансування є державні органи, підприємства, установи й організації державної та комунальної форм власності.

Бюджетне фінансування – це сукупність грошових відносин, пов'язаних з розподілом і використанням коштів централізованого грошового фонду держави, що реалізуються шляхом безповоротного і безоплатного надання бюджетних коштів юридичним і фізичним особам на проведення заходів, передбачених бюджетом [22].

Якщо видатки бюджету в частині державного споживання відшкодовуються суспільству у вигляді відповідних послуг з державного бюджету, то бюджетне фінансування є фактично або поверненням суспільству, або суспільним споживанням частини централізованого у бюджеті ВВП.

Бюджетне фінансування видатків виявляється у формуванні вторинних, а в окремих випадках – і первинних доходів юридичних і фізичних осіб. Основою для бюджетного фінансування є затверджений бюджет і бюджетний розпис. Процес бюджетного фінансування здійснюється у встановленому Бюджетним кодексом України порядку органами Державної казначейської служби України.

Бюджетне фінансування ґрунтується на таких принципах [36]:

- цільовий характер надання коштів;
- досягнення максимального ефекту при мінімумі витрат;
- безповоротність бюджетних асигнувань;
- безоплатність бюджетних асигнувань;
- надання коштів у міру виконання плану і з урахуванням раніше отриманих асигнувань.

Бюджетне фінансування здійснюється у таких формах:

- бюджетні інвестиції, які спрямовуються на фінансування капітальних вкладень і на придбання частки акцій акціонерних товариств;
- бюджетні кредити, які означають надання коштів з бюджету суб'єктам господарювання на поворотній основі, що взагалі не властиве бюджетним відносинам. На відміну від банківських кредитів, вони видаються на більш пільгових умовах і за нижчими відсотковими ставками;

– кошторисне фінансування, яке полягає у виділенні коштів з бюджету на основі спеціального планового документу – кошторису.

Воно охоплює такі напрями видатків, як управління, оборона, соціальна сфера, фундаментальні дослідження. З позиції бюджетних установ воно є формою цільового, безоплатного і безповоротного фінансування [21].

Регулювання видатків бюджету знаходить конкретне вираження у цільовому спрямуванні бюджетних коштів. Найважливішим принципом планування видатків бюджету є додержання пропорцій розподілу коштів з урахуванням реальної потреби в них.

Загалом система бюджетних видатків має забезпечувати надійне функціонування держави і сприяти економічному зростанню, що досягається завдяки раціональній структурі видатків. В таблиці 1.1. більш детальноше приведені види видатків бюджету та їхня класифікація.

Таблиця 1.1.

Види та класифікація видатків бюджету

Ознаки класифікації	Види видатків
1	2
<p>За бюджетними програмами (програмна класифікація видатків та кредитування бюджету)</p>	<p>Програмна класифікація видатків та кредитування державного бюджету використовується у разі застосування програмно-цільового методу у бюджетному процесі і щорічно визначається у законі про Державний бюджет України відповідно до вимог частини другої статті 40 Бюджетного кодексу України.</p> <p>Програмна класифікація видатків та кредитування місцевого бюджету формується з урахуванням типової програмної класифікації видатків та кредитування місцевого бюджету, яка затверджується центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної бюджетної політики.</p>

1	2
<p>За ознакою головного розпорядника бюджетних коштів (відомча класифікація видатків та кредитування бюджету)</p>	<p>Відомча класифікація видатків та кредитування бюджету містить перелік головних розпорядників бюджетних коштів, яким спрямовуються платежі з бюджету. Класифікація видатків та кредитування бюджету за цією ознакою дає можливість здійснювати повний економічний аналіз і контроль за витрачанням бюджетних коштів. На її основі Державна казначейська служба України складає та веде єдиний реєстр розпорядників бюджетних коштів та одержувачів бюджетних коштів. Наприклад, код Міністерства освіти і науки України - 220, Міністерства фінансів України - 350, Антимонопольного комітету України - 601, Рахункової палати України – 651. Сформована відповідно до вимог Бюджетного кодексу відомча класифікація дає змогу чітко розподіляти відповідальність за виконання функцій розпорядниками бюджетних коштів.</p>
<p>За функціями, з виконанням яких пов'язані видатки та кредитування бюджету (функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету)</p>	<p>Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету характеризує напрямки використання бюджетних коштів для виконання державою покладених на неї функцій. Вона використовується для формування показників зведеного бюджету та здійснення міжнародних порівнянь видатків за функціями; здійснення макроекономічного аналізу та формування державної політики в галузях економіки. Функціональна класифікація видатків та кредитування бюджету має такі рівні деталізації: розділи, в яких систематизуються видатки та кредитування бюджету, пов'язані з виконанням функцій держави. Наприклад, 0100 - загальнодержавні функції, 0200 - оборона, 0300 - громадський порядок, безпека та судова влада, 0400 - економічна діяльність, 0500 - охорона навколишнього природного середовища тощо; підрозділи та групи, в яких конкретизуються ці видатки та кредитування бюджету. Наприклад, розділ "Економічна діяльність" - 0400, підрозділ "Паливно-енергетичний комплекс" - 0430, група "Електроенергетична галузь" - 0433; розділ "Охорона здоров'я" - 0700</p>

Видатки бюджету розподіляються на:

- поточні бюджетні видатки (пов'язані з наданням бюджетних коштів юридичним і фізичним особам з метою покриття їх поточних потреб. До них відносять: закупівлю товарів і послуг, необхідних для утримання економічної і соціальної інфраструктури (оплата праці державних службовців, закупівля предметів і матеріалів, необхідних для поточних господарських цілей, оплата транспортних і комунальних послуг та ін.); трансферти населенню (пенсії, стипендії, допомоги, інші виплати); поточні субсидії державним і приватним підприємствам, а також нижчестоящим органам влади; виплату процентів за державним боргом та ін. У своїй сукупності поточні видатки формують звичайний (поточний) бюджет, на який припадає основна частина всіх бюджетних видатків);
- капітальні видатки (пов'язані з інвестуванням бюджетних коштів в основні фонди і нематеріальні активи, зі створенням державних запасів і резервів. Вони включають видатки на нове будівництво і розвиток діючих об'єктів державної і комунальної власності (їх розширення, реконструкцію і технічне переоснащення), інвестиційні субсидії, довгострокові бюджетні кредити і державні гарантії інвесторам, що фінансують високоефективні інвестиційні проекти) [30].

Для з'ясування ролі і значення бюджетних видатків у соціально-економічному житті держави розроблена їх бюджетна класифікація, за якою видаткова частина бюджету має:

1. Функціональну класифікацію, що побудована згідно з основними функціями держави. Функції, які виконуються державою, поділяються на такі групи:
 - державні видатки на послуги загального значення: державне управління, судова влада, національна оборона, правоохоронна діяльність, безпека держави, міжнародна діяльність, фундаментальні дослідження та сприяння науково-технічному прогресу;
 - видатки на суспільні та соціальні послуги, що надаються суспільству та безпосередньо громадянам (охорона здоров'я, освіта, засоби масової Інформації,

соціальний захист та соціальне забезпечення, житлово-комунальне господарство, фізкультура та спорт тощо);

— видатки, спрямовані на державні послуги, що пов'язані з економічною діяльністю, а також видатки на регулювання та збільшення ефективності господарської діяльності. У цих розділах відображено функції держави, пов'язані з економічним розвитком, створенням нових робочих місць, організацією роботи транспорту і телекомунікацій, охороною навколишнього середовища та ін.;

— видатки на обслуговування внутрішнього та зовнішнього боргу, видатки з цільових та резервних фондів, видатки на проведення виборів і референдумів.

2. Економічну класифікацію, за якою видатки поділяються на поточні та капітальні.

Поточні видатки – це видатки бюджету на фінансування підприємств, установ, організацій та органів, визначені на початок бюджетного року, а також на фінансування з соціального захисту населення, а саме [26]:

— державне споживання, до якого відноситься закупівля товарів і послуг, необхідних для утримання економічної і соціальної інфраструктури (оплата праці державних службовців, закупівля предметів і матеріалів, необхідних для поточних господарських цілей, оплата транспортних і комунальних послуг та ін.);

— перекази іншим державам, що пов'язані головним чином з переказами державного капіталу урядовим установам за кордон, платежами за зовнішніми позиками, переказами грошей міжнародним організаціям, видатками на утримання воєнних баз на іноземних територіях;

— державні субсидії, які є безоплатним переказом грошових коштів приватному сектору і можуть спрямовуватися на покриття збитків, але основна їх маса використовується для підвищення норми накопичення.

Капітальні видатки (видатки розвитку) – це видатки, які пов'язані з інвестуванням бюджетних коштів в основні фонди і нематеріальні активи, зі створенням державних запасів і резервів. Вони включають витрати на основне будівництво і розвиток діючих об'єктів державної власності (їх розширення і реконструкцію, технічне переоснащення), інвестиційні субсидії, довгострокові

бюджетні кредити і державні гарантії інвесторам, що фінансують високоефективні інвестиційні проекти [26].

3. Відомчу класифікацію, яка визначає перелік головних розпорядників бюджетних коштів. На її основі Державна казначейська служба України та місцеві фінансові органи ведуть реєстр усіх розпорядників бюджетних коштів. Відомча ознака класифікації дає можливість у кожній групі бюджетних видатків виділити безпосередніх розпорядників бюджетних коштів – відповідне міністерство, державний комітет, державне відомство або іншу юридичну особу, якій надаються асигнування з бюджету.

4. Програмну класифікацію, яка застосовується при формуванні бюджету програмно-цільовим методом і відображає роль держави у вирішенні найважливіших проблем суспільного життя. Наприклад, в Україні функціонують державні програми підтримки регіонального розвитку та пріоритетних галузей економіки, державні програми розвитку транспорту, дорожнього господарства, зв'язку та ін.

Видатки бюджету за програмною класифікацією виділяються за багатьма напрямками, зокрема на розвиток агропромислового комплексу. До видатків на розвиток агропромислового комплексу, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, належать видатки:

- на поліпшення земельних ресурсів (оплата робіт щодо докорінного поліпшення земель, проведення земельної реформи, хімічна паспортизація земель);
- сільськогосподарське виробництво (державна програма селекції, заходи щодо боротьби зі шкідниками та хворобами у сільському господарстві, державна підтримка фермерських господарств, часткова компенсація ставки за кредитами комерційних банків);
- закупівлю сільськогосподарської продукції та техніки;
- дослідження і практичні розроблення у галузі сільського господарства;
- діяльність і послуги у галузі сільського господарства.

Ціллю надання податкових пільг у сільському господарстві є забезпечення економічного зростання в агропромисловому комплексі та підтримка сільськогосподарського товаровиробника. Самі по собі пільги не здатні забезпечити виконання цих завдань. Іноді надання податкових пільг можна розглядати як неефективне використання державних грошей, які консервують конкурентоспроможність агропромислового комплексу.

1.2. Зарубіжний досвід формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс

Державне управління АПК за кордоном здійснюється через певний механізм, що складається з важелів і стимулів з відповідним законодавчо-нормативним забезпеченням. Можливість функціонування сучасного сільського господарства вирішальною мірою визначається умовами державного фінансування (цінового і бюджетного), оподаткування. З цією метою держава використовує податкові пільги, державні пільгові податкові і кредитні ставки, виплату державних дотацій, компенсацій і субсидій, створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, регламентацію граничного рівня цін, якості продукції (через систему сертифікації, ліцензування, державного контролю), проведення природо-охоронних заходів і розвиток соціальної сфери за рахунок державних ресурсів.

Досвід державного регулювання продовольчого комплексу в Європейських країнах свідчить про принципово нову схему взаємодії держави і господарських суб'єктів. Цей підхід пов'язаний з прямим вирішенням економічних проблем через створення ефективних, прозорих інструментів регулювання [38].

Аграрна політика країн Європейського Союзу (ЄС) спрямована на підтримку доходів вітчизняних сільгосптоваровиробників на рівні, достатньому для розширеного відтворення; забезпечення продуктами харчування населення, переробної і легкої промисловості – сировиною; впливу на світовий продовольчий ринок. Сумарні бюджетні витрати на розвиток аграрного сектора в

країнах ЄС складають щорічно 80-100 млрд. у.е., або в середньому за рік не менше 70 % від кінцевої продукції сільського господарства. З цієї суми 30-35 % припадає на програми підтримки цін на внутрішньому ринку, 3-5 % – витрати з реалізації регіональних структурних програм, 20-25% – витрати з регіональних програм підтримки аграрного сектора [21].

Провідну роль в аграрній політиці Європейського Союзу займають продуктові програми, які за своєю сутністю є надто складними і передбачають використання різних механізмів підтримки виробників окремих видів продукції сільського господарства. Для основних видів сільськогосподарських культур та тваринницької продукції застосовують механізми інтервенцій і прямих виплат в дохід фермерів. При такому підході інтервенційні ціни встановлюються нижче ринкових цін. Це характерно для виробників зернових, білкових і маслинних культур, рису, телятини і молока. Політика щодо м'ясного скотарства дещо відрізняється, зокрема, підприємства індустріального характеру не можуть претендувати на прямі виплати в дохід.

Політика ціноутворення в аграрному секторі економіки країн Європейського Союзу виділяється особливістю, оскільки враховує умови кризи надвиробництва сільськогосподарської продукції, що зумовлює потребу підтримки національних товаровиробників. З цією метою комісія співтовариства періодично регулює ціни за наступними категоріями [33]:

- бажані ціни, які поділяються на індикативні та орієнтовані. Індикативні застосовуються для зернових, молока, цукру, маслинової олії, соняшника, а орієнтовані:
 - для великої рогатої худоби, вина; цільові для тютюну;
 - мінімальні ціни імпорту, які включають пороги і використовуються для зерна, цукру, молочних продуктів, маслинової олії; довідкові – для фруктів, овочів, вина, деяких рибних продуктів; шлюзові – для свинини, яєць, птиці.

Як інструменти державної політики та регулювання цін у зарубіжних країнах реалізуються також програми, які мають на меті пряму підтримку доходів фермерів, зокрема програми компенсаційних платежів, гнучких виробничих

контрактів, страхування. Програма компенсаційних платежів сприяла підвищенню доходів виробників, захистивши їх від непередбачених коливань кон'юнктури ринку. У країнах ЄС здійснюється допомога у формі субсидій виробникам високоякісних сортів пшениці, що обмежує площі вирощування зернових відповідно до встановлених квот; виробникам "малого зерна"(рис, ячменю, вівса, кукурудзи тощо); дотується до 50% ціни молока, виробленого в межах установлених квот [29].

Важливе значення в формуванні розвитку АПК має податкова політика. Податкова система в країнах Заходу досить складна, для вітчизняної економіки прийнятні лише основні принципи оподаткування в аграрному секторі цих країн. У багатьох країнах податкова система не орієнтована на стягнення ПДВ для сільськогосподарської продукції, і сільськогосподарські товари як такі практично не підлягають оподаткуванню: реалізується принцип, що податок на додану вартість має сплачуватися не на кожному етапі розподілу продукту, а на його кінцевій стадії, коли товар набуває остаточної споживчої вартості. Це економічно більш справедливо і одночасно є регулятором споживання [34].

Важливою сферою економічного формування сільського господарства в ЄС виступає також заохочення аграрної експансії на міжнародних ринках. З цією метою широко використовується надання експортних субсидій, які розраховуються як різниця між внутрішніми цінами ЄС і світовими цінами на сільськогосподарську продукцію. Вони сприяють збуту продукції галузі в інші країни і компенсують не вигідність експортної орієнтації за наявності внутрішніх інтервенційних цін.

Важливе значення для розвитку АПК має Світова організація торгівлі (СОТ), право Генеральної угоди по тарифах і торгівлі (ГАТТ). Вона почала свою діяльність з 1 січня 1995 р. і повинна регулювати торгівельно-політичні відносини учасників на основі пакету Угод Уругвайського раунду багатосторонніх торговельних переговорів (1986-1994 рр.). За даними на 01.04.2003 р., кількість членів СОТ складала 146 країн, коли на теперішній час членами СОТ вже є 153 країни [33].

Крім того, 30 країн мали статус спостерігача. Нормами і правилами СОТ регулюється, приблизно, 97 % всієї світової торгівлі товарами і послугами. При цьому вимоги, що встановлені СОТ, до знов вступаючих країн залежать в основному від природно-кліматичних умов і рівня економічного розвитку країни.

Особливість сучасного формування видатків для сільського господарства у СОТ полягає у тому, що деякі члени СОТ, насамперед розвинуті країни, мають право використовувати такі заходи підтримки, як експортні субсидії та спеціальні захисні заходи (у використанні яких Україні відмовлено), а також мають значні обсяги підтримки галузі заходами "жовтого кошику". Зокрема, експортні субсидії використовують близько 20 країн-членів СОТ, серед яких США, ЄС і Канада. Тобто старожили СОТ мають певні привілеї [34].

Країни-лідери світової торгівлі переконують, що лібералізація торговельного режиму є необхідною умовою інтеграції в світову економіку та економічного зростання країни. Але, як свідчить досвід Китаю, Індії, Південної Кореї, В'єтнаму, фактором швидкого економічного зростання і збільшення обсягів торгівлі стало проведення власних "оригінальних" стратегій зростання. Так, після п'ятирічного періоду діяльності в рамках правил СОТ можна стверджувати, що вступ Китаю до СОТ зміцнив його позиції на світовому ринку. Китай активно використовує інструментарій СОТ для забезпечення своїх зовнішньоекономічних інтересів. Однак не слід сподіватися, що аналогічні процеси автоматично запрацюють в усіх країнах, що приєднуються до СОТ. Держави-члени ЄС виділяють великі кошти на природоохоронні заходи, контролюють дотримання стандартів якості сировини і виробленої продукції, забезпечують підтримку товаровиробників. У економіці цих країн існує жорстка планова система, штрафні санкції за різні порушення.

Особливо значний рівень втручання державних органів в процеси розвитку АПК спостерігається у Франції, де здійснюється суворий контроль за торговою діяльністю сільськогосподарських кооперативів, встановлена щомісячна звітність елеваторів про приймання і відпуск зерна, систематично складаються оперативні

зернові баланси по країні, щорічно встановлюються державні ціни на деякі види сільгосппродукції [35].

Якщо переглянути економічну модель розвитку вітчизняного сільського виробництва Франції, то стає видно, що уряд країни зосереджує свою увагу на професійні об'єднання, які створюються для посилення економічних позицій своїх членів на ринку. Особливістю цих об'єднань є збільшення доходів та зменшення витрат товаровиробників – членів об'єднань через зміцнення їх позицій на ринку шляхом:

- максимального наближення без посередників до кінцевого споживача;
- забезпечення єдиних умов виробництва і продажу продукції;
- формування велико-товарних партій стандартизованої продукції;
- забезпечення гарантованого процесу поставок і оплати товару.

Завдяки професійним об'єднанням фермери Франції створили власні канали просування продукції до кінцевого споживача. Прикладом такого об'єднання є SICA Atlantique зі збуту зерна, що створене на паї 70 кооперативів та добровільних внесків оптових покупців зерна. Ця структура працює на основі роботи кооперативів, на неприбуткових засадах. Особливістю створення таких структур є реалізація та задоволення спільних інтересів виробників зерна й оптових покупців. Через SICA реалізується 20 % ринку зерна Франції [29].

У інших провідних країнах дотації також складають від 1/3 до 3/4 вартості сільськогосподарської продукції. При цьому в багатьох економічно розвинених країнах, починаючи з періоду тяжкої кризи 1929-1933 рр. і до теперішнього часу, важливим інструментом визнано цінове регулювання, включаючи контроль над цінами, упорядкування цін на сільськогосподарську техніку, підтримку цін на визначеному рівні.

У США 87 % бюджетних асигнувань витрачається в сільському господарстві на підтримку цін і доходів товаровиробників відповідно до державних програм. Система субсидування цін і доходів розповсюджується в США на 50 % обсягу вироблюваної агропромислової продукції. Здебільшого це експортні товари з тривалим терміном зберігання. Тут частка державних платежів

в чистому доході фермерів складає 20-30%, а в сумі їх капітальних платежів – до 40 % . На зернову продукцію цінова підтримка часто складає від 60% до 90% ціни базисного періоду [34].

Починаючи з 1930-х років у США діють програми розвитку села, що переглядаються раз у 5-7 років. У 60-і роки в США на державному рівні була впроваджена система "планування – програмування – розробка бюджету". З федерального бюджету США фінансується по цільових програмах розвиток науки, енергопостачання і телефонізація села. За рахунок бюджетів штатів і муніципалітетів здійснюються програми будівництва в сільській місцевості доріг, шкіл та інших об'єктів соціальної інфраструктури.

Особливості розвитку аграрного сектора економіки США, Німеччини, Великобританії та Канади дозволяють стверджувати про наявність у цих країнах високоякісної системи формування видатків на агропромисловий комплекс [21].

У США проводиться цілеспрямована активна державна політика щодо підтримки аграрного сектора економіки. Держава регулює процеси відтворення в сільському господарстві та здійснює його фінансово-кредитну підтримку по багатьох напрямках. Серед них підтримка паритету цін між ресурсними галузями, що виробляють основні й оборотні засоби для аграрного сектора, та на продукцію сільського господарства, дотації на податки, на процентні ставки за кредит, страхові платежі, наукове забезпечення тощо. Сьогодні аграрний сектор економіки США інтенсивно розвивається, вирішуючи три основні стратегічні завдання [38]:

- забезпечення продовольчої безпеки країни;
- розширення економічних і торговельних можливостей для сільськогосподарських товаровиробників;
- раціональне використання природних ресурсів.

При цьому держава дотримується того принципу, що будь-які форми державного втручання не повинні перешкоджати розвитку економічних структур і одночасно сприяти соціальній стабільності аграрних районів.

На сьогоднішній день в аграрному секторі США існує чітко визначена структура формування видатків, основою якої є програми, прийняті урядом в різний час. До основних із них слід віднести Програму стабілізації доходів фермерів, Програму платежів, стимулювання росту ефективності виробництва, охорона сільськогосподарських ресурсів, фінансування і управління наукою у сфері сільського господарства, стимулювання зовнішньої торгівлі. Такий метод здійснення має певні свої переваги, оскільки кожна із програм включає основні важелі державного регулювання розвитку конкретної сфери діяльності. В залежності від поставленого завдання усі програми поділяються на міжгалузеві, галузеві, товарні, функціональні та регіональні.

Такі програми сприяють створенню додаткових робочих місць не тільки в сільському господарстві, а й у суміжних з ним галузях, стимулюють нарощування експортного потенціалу країни [29].

Захист та розвиток вітчизняного товаровиробника урядом Сполучених Штатів Америки здійснюється і продовжує здійснюватися за допомогою спеціальних кредитних програм. В основі цих програм лежить застосування знижених процентних ставок, впровадження відстрочки плати відсотків та кредиту самого, формування гарантійних установ, агенцій, банків розвитку та підтримки. Політика держави США до фермерства була зосереджена на стабілізацію та підтримку цін виробництва. Але ця модель зазнала суттєвих змін під впливом факторів глобалізації галузі. Конгрес США надає багатомільйонні кошти на різноманітні фермерські програми, тому сільське господарство Америки має змогу задовольнити свої потреби у коштах.

Приблизно, такі ж системи підтримки АПК діють в Японії і інших країнах, що прагнуть забезпечити власну продовольчу безпеку, захистити вітчизняний продовольчий ринок. Наприклад, щорічно Міністерство сільського господарства Канади витрачає більш половини бюджету на прямі виплати фермерам для компенсації страхових внесків, забезпечення мінімального рівня доходів, здійснює передоплату виробництва зерна в посушливих районах, покриває витрати на перепрофілювання виробництва. На надання гарантій по позиках

фермерів і їх кооперативних об'єднань витрачається 0,3 % бюджету міністерства. У цілому, для сільсько-господарських товаровиробників передбачено більше 30 різних субсидій і компенсацій [34].

Для України важливе значення має вивчення досвіду Польщі для узагальнення особливостей та специфіки процесів, які здійснюються в сфері регулювання аграрного сектора. Треба зазначити, що польська модель реформування системи державного регулювання аграрного сектора здійснювалась з урахуванням його функціонування у майбутньому в системі державного управління європейських країн.

У процесі реформи системи державного регулювання в Польщі були поетапно досягнуті наступні стратегічні цілі [40]:

- повна ліквідація адміністративно-командної системи, зокрема скасування механізму безпосереднього управління міністерствами та іншими центральними органами (насамперед, це стосується державних підприємств);
- реорганізація внутрішньої структури Ради Міністрів та міністерств за функціональним принципом замість галузевого (секторного);
- розмежування політичних і адміністративних функцій в уряді та рознесення їх структурно;
- розмежування функцій розробки політики та наглядових функцій від, власне, виконавчих функцій, делегування виконавчих повноважень до агентств;
- підвищення ролі стратегічного планування та регуляторних функцій центральних органів та запровадження механізму координації процесу впровадження політики.

Агентство сільськогосподарського (аграрного) ринку (ARR– польск.) – державна організація, що реалізує інтервенційну політику держави. Основна мета діяльності Агентства полягає в стабілізації аграрного ринку й в охороні прибутків, одержуваних від сільського господарства. Головні його завдання [38]:

- інтервенційні закупки надлишків основних с-г продуктів і продуктів їх переробки;
- інтервенційний продаж цих продуктів на внутрішньому і зовнішніх ринках;

- надання доплат до цін закупки і збереження;
- надання експортних субвенцій;
- накопичення і розпорядження державними резервами сільгосппродуктів, а також продовольчих продуктів і напівпродуктів у рамках визначених задач і призначених на цю ціль фінансових засобів;
- надання кредитних гарантій, за винятком інвестиційних кредитів, для підприємців, що виконують завдання, доручені їм Агентством.

На час дії нового бюджету Євросоюзу (2007-2013рр.) в аграрній сфері країни відповідно до "Програми розвитку сільських місцевостей" визначені наступні пріоритети [34]:

- підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарського та лісового секторів;
- стимулювання виробничої та соціальної активізації сільських мешканців.

Усі вищеперераховані напрями державної підтримки аграрного сектора в зарубіжних країнах займають значну питому вагу в загальній вартості сільськогосподарської продукції. Так, найбільший цей показник зафіксовано у Швейцарії – 82%, Норвегії – 75%, Ісландії – 73%. В Японії цей показник становив 74%, країнах ЄС – 49%, а в США – 30%. До країн з найменшим рівнем субсидування сільськогосподарської продукції відносять Австралію (10%) і Нову Зеландію (3%) . До країн з мінімальних рівнем субсидування аграрного сектора можна віднести й Україну – 4,5% у вартості сільськогосподарської продукції.

При цьому, наприклад, витрати США на здійснення підтримки аграрної сфери, розраховуючи на душу населення, становлять 350 дол. США, країн ЄС – 336 дол. США, Польщі – 107 дол. США, Росії – 60 дол. США. Тоді як витрати України на ці цілі становлять всього 10 дол. США на душу населення [35].

Таким чином, надходження коштів у сільське господарство за рахунок бюджету і державної підтримки через ціновий механізм складають у розвинених країнах значну величину. Все це сприяє зміцненню матеріально-технічної бази сільськогосподарських галузей і сприяє підвищенню ефективності агропромислового виробництва.

Багато держав, як було відмічено вище, застосовують пільгове кредитування і оподаткування сільського господарства. Так, в США звільняються від оподаткування інвестиції в тваринництво, не оподатковуються грошові кошти фермерів в кооперативному бізнесі. Особи, що відкривають нове виробництво в Єгипті, на 10 років звільняються від сплати податків.

У Германії підприємствам, що знаходяться в несприятливих природних умовах, також виплачуються дотації на голову худоби і на 1 га сільськогосподарських угідь [21].

Більше 40% витрат фермерів на паливо компенсує держава. Державні субсидії у витратах на поліпшення ландшафту (будівництві доріг, розведенні лісу) складають 70-85%.

У сучасний період важливою громадською організацією, що суттєво впливає на розвиток АПК, є Світова продовольча й сільськогосподарська організація при ООН (FAO). Вона сприяє залученню в країни іноземного капіталу для розвитку вітчизняного АПК, дозволяє користуватися прогнозами урожаїв сільськогосподарських культур, отримувати попередження про епізоотії і т.п.

Таким чином, зарубіжні країни застосовують різні способи і методи державної підтримки сільського господарства шляхом регулювання цін, попиту і пропозиції, встановлюючи залежно від ситуації в країні і міжнародних угод [59]:

- мінімальну гарантовану ціну на продукцію з метою зменшення фінансового ризику для товаровиробників;
- пільгові кредити для проведення прибиральних та інших сільськогосподарських робіт;
- державні закупівлі для регулювання внутрішнього ринку сільськогосподарської продукції за рахунок попиту і пропозиції, збільшуючи попит за рахунок закупівель надлишків продукції і дотування експорту;
- оплату за гектари, виведені з сівозміни, голову худоби при зменшенні поголів'я для компенсації зниження доходів сільськогосподарських товаровиробників і згладжування проблем у разі перевиробництва продукції;

- надання безвідплатної фінансової допомоги для придбання основних фондів, зокрема вкладаючи кошти в науково-дослідні роботи, інфраструктуру і т.п.;
- надання "прихованих дотацій" у вигляді "гуманітарної допомоги" або "виробничих кредитів" країнам, що розвиваються, для розширення ринків збуту своєї продукції.

Отже, система механізмів формування видатків на агропромисловий комплекс в розвинених зарубіжних країнах характеризується не стільки стимулюванням виробництва, скільки рішенням соціальних завдань – підтримка рівня доходів фермерів, розвиток сільської інфраструктури й природоохоронні заходи. Що стосується політики державного регулювання аграрного сектора в Україні, то вона повинна в сучасних умовах стосуватися, насамперед, стимулювання вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції та реалізації експортно-орієнтованої стратегії його розвитку, що буде поштовхом для зростання всієї економіки країни і на цій основі підвищення рівня життя населення України.

РОЗДІЛ 2

СТАН ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ НА АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС УКРАЇНИ

2.1. Динаміка видатків бюджету

Державний бюджет – це централізований фонд грошових ресурсів, що перебуває в розпорядженні уряду для фінансування державного апарату, збройних сил, виконання соціально-економічних функцій. Бюджет є також одним із найсуттєвіших важелів державного регулювання економіки, впливу на господарську кон'юктуру, прийняття антикризових заходів. Щороку в законі України про держбюджет визначаються види державних цільових програм на підтримку підприємств АПК та суми видатків на них.

Видатки бюджету представляють собою економічні відносини між державою, юридичними і фізичними особами, які виникають у процесі розподілу та використання бюджетних ресурсів, реалізуються в об'єктивних економічних процесах і проявляються за допомогою структурного різноманіття, динамічності та функціональної особливості.

Саме склад і структура видатків бюджету окремих держав дозволяють зробити висновки та узагальнення з приводу економічного, соціального і політичного стану розвитку на певний час. Для оптимізації структури видатків Державного бюджету України важливим є дослідження всіх сфер використання коштів, контроль виконання плану бюджету та виявлення головних причин його невиконання.

Крім того, ефективна та раціональна структура бюджетних видатків дає змогу забезпечити фінансову підтримку відповідних сфер національної економіки, що впливає на темпи економічного зростання в перспективі. Оцінка фінансування видаткової частини державного бюджету України дозволяє охарактеризувати основні напрями бюджетної політики, виявити «вузькі» місця у її здійсненні та сформулювати комплекс заходів з метою її удосконалення.

За допомогою аналізів видатків державного бюджету можна буде більш точно зрозуміти стан видатків на агропромисловий комплекс та наперед зрозуміти, яка тенденція змін очікує на майбутній рік. Результати аналізу видатків

державного бюджету за функціональною класифікацією в 2014-2018 р.р., представлено в табл.2.1.

Видатки бюджету відображають функції і завдання держави, рівень і напрям суспільного розвитку, взаємозалежність між економікою і фінансами країни, відносини даної країни з іншими країнами. Система видатків бюджету являє собою сукупність певних напрямків видатків (програм), їх структура, а також відносини між відповідними органами в процесі планування і виконання видатків, складання звітності та контролю за виконанням видаткової частини бюджету [23, с.61-68, с. 62].

Таблиця 2.1.

Структура та динаміка видатків державного бюджету за функціональною класифікацією за 2014-2018 р. р., млн. грн.

Показники	2014		2015		2016		2017		2018	
	Тис.грн	Питома	Тис.грн	Питома	Тис.грн	Питома	Тис.грн	Питома	Тис.грн	Питома
Сільське гос-во	5 868	1,1	6 063	0,9	5 782	0,7	12 944	1,2	34 476	6,4
Оборона	27 365	5,2	52 015	7,7	59 357	7,1	74 360	7,0	38 350	7,2
Правоохоронні органи	44 865	8,6	54 963	8,1	72 057	8,6	88 480	8,4	76 250	14,3
Транспорт	18 777	5,2	31 110	4,6	29 262	3,5	49 390	4,7	54 411	10,2
Комунальне гос-во	17 808	3,4	15 700	2,3	17 548	2,1	27 187	2,6	51 647	9,7
Освіта	100109	19,1	114193	16,8	129435	15,5	177756	16,8	30 878	5,8
Пенсії	79 813	15,3	99 587	14,6	147611	17,8	140227	13,3	108101	20,3
Медицина	57 150	10,9	71 001	10,4	75 409	9,0	102392	9,7	11 042	2

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Соціальний захист	58 192	11,1	76 753	11,3	110719	13,3	145534	13,8	115302	21,6
Охорона довкілля	481749	0,9	5 529	0,8	6 255	0,7	7 349	0,7	11 042	2,5
Всього видатків	523126	100	679871	100	835590	100	1056760	100	531499	100

Протягом останніх років видатки державного бюджету зросли з 523 126 млн. грн. у 2014 р. до 531 499 млн. грн. у 2018 р. За досліджуваний період видатки на оборону збільшились в 1,5 рази. Також зросли видатки на соціальний захист – в 2 рази, на правоохоронні органи – в 2,0 рази, видатки на житлово-комунальне господарство – 3 рази. Протилежна тенденція спостерігалася із видатками на охорону довкілля, їх частка зменшилась.

Також скоротились видатки на охорону здоров'я та освіти – в 3 рази. Доходи бюджету – 913,6 млрд. грн.. (на 142,3 млрд. грн.. (18,5%) більше порівняно із бюджетом-2017), видатки – 988,6 млрд. грн.. (на 147,2 млрд. грн.. (17,5%) більше порівняно із 2017).

При цьому дефіцит бюджету складає 81,8 млрд. грн.. (2,4% ВВП), а державний борг – 1999,3 млрд. грн.. (60% ВВП проти 63% у 2017). За економічною ознакою видатки державного бюджету поділяються на поточні і капітальні.

Результати аналізу структури та динаміку видатків бюджету України за програмною класифікацією за період 2014-2018 р. р., представлено в таблиці 2.2.

Найбільше коштів використано за бюджетними програмами [24]:

Міністерства соціальної політики – з 80,6 млрд. грн. у 2014 р. до 115,4 млрд. грн. у 2018 р., з яких видатки Пенсійному фонду на виплату пенсій, надбавок і

підвищень до пенсій і покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду для виплати пенсій – 75,8-108,1 млрд. грн. відповідно (1-20 %);

Міністерства оборони – з 26,5 млрд. грн. у 2014 р. до 56,2 млрд. грн. у 2018 р, з яких видатки на забезпечення діяльності Збройних Сил, підготовку військ і проведення невідкладних заходів із забезпечення національної безпеки – 10,5-47,3 млрд. грн. відповідно (2,7-6,9 %);

Міністерства внутрішніх справ – з 24,2 млрд. грн. у 2014р. до 46,9 млрд. грн. у 2018 р.

Таблиця 2.2.

**Структура та динаміка видатків бюджету України
за програмною класифікацією видатків за період 2014-2018 р. р.**

Показники	2014		2015		2016		2017		2018	
	Тис.грн	Питома	Тис.грн	Питома	Тис.грн	Питома	Тис.грн	Питома	Тис.грн	Питома
Міністерство внутрішніх справ України	24 235	23,7	36 451	13,9	50 323	17,6	58 762	9	46 931	7,4
Міністерство оборони України	26 510	25,9	49 084	18,7	58 097	20,4	68 858	10	56 683	8,9
Апарат Міністерства оборони України	26 510	25,9	49 084	18,7	58 097	20,4	68 858	10	56 250	8,7
Міністерство соціальної політики України	80 659	78,8	104831	40	151166	53,1	144040	2	115415	18,2
Пенсійний фонд України	75 814	74,1	94 811	36,2	142586	50	133458	20	108101	17,1
Державне агентство автомобільних доріг України	14 250	13,9	22 909	8,7	15 091	5,3	20 165	3,1	18 001	2,8

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Апарат Державного агентства автомобільних доріг	14 250	13,9	22 909	8,7	15 091	5,3	20 165	3,1	18 001	2,8
Міністерство фінансів України	1 325	1,2	1 829	0,6	8 237	2,8	11 829	1,8	9 021	1,4
Обслуговуванн я державного боргу	0	0	0	0	95 794	33,6	110456	17	86 289	13,6
Міністерство юстиції України	5 059	4,9	6 734	2,5	6 951	2,4	9 640	1,4	8 025	1,2
Всього видатків	102252	100	261472	100	284625	100	646231	100	630818	100

Виконання видаткової частини бюджету є центральною стадією бюджетного процесу, на якій здійснюється реалізація поставлених цілей і виконання функцій будь-якої держави. З часом система виконання видаткової частини бюджету в Україні зазнала постійних змін і трансформації. Тринадцять років тому був ухвалений перший в історії України Бюджетний кодекс, який знаменував крок у розвиток процесу формування бюджетів державного і місцевого значення [20].

Основним досягненням цього документу було чітке визначення стадій виконання видаткової частини бюджету, змісту даних стадій, а також функцій органів виконавчої влади, які мають забезпечувати організацію виконання видаткової частини Державного бюджету України та порядок їхньої взаємодії.

Аналіз виконання видаткової частини бюджету дозволяє стверджувати, що в період з 2014 по 2018 р. р. у повному обсязі не було профінансовано жодного з функціональних напрямів, а виконання програмних видатків є непропорційним.

Можна зробити висновок, що кожного року через те, що фінансування не відбувається в повному обсязі, Міністерство аграрної політики і продовольства України не має можливості повноцінно розподілити видатки між усіма напрямками. Незважаючи на постійне вдосконалення організації виконання видаткової частини бюджету в Україні і досі наявні певні недоліки. Шляхами вирішення проблем організаційного характеру є створення інтегрованої інформаційно-аналітичної системи та єдиних телекомунікаційних мереж [14].

2.2. Тенденції формування видатків бюджету на агропромисловий комплекс

Пріоритетність розвитку агропромислового комплексу України і його провідних галузей дає можливість забезпечити населення продовольчими товарами, промисловість – сировиною, а зовнішню торгівлю – експортними товарами. Одним із головних завдань державної підтримки агропромислового комплексу з боку держави є реалізація його величезного потенціалу шляхом стимулювання нарощення обсягів сільськогосподарського виробництва, розширення асортименту продукції як сільськогосподарської, так і переробних галузей, підвищення якості продукції та її конкурентоспроможності на міжнародних ринках. В цьому контексті стимулювання розвитку агропромислового комплексу передбачає створення чіткої системи фінансування, яка не обмежується грошовими відносинами з іншими господарюючими суб'єктами та банками, а передбачає ефективне формування й використання фінансових ресурсів [20].

Можна зауважити, що недостатність самофінансування суб'єктів агропромислового комплексу обумовила активну участь держави у його розвитку через надання фінансової підтримки підприємствам агропромислового комплексу у вигляді бюджетного фінансування, пільгового оподаткування, кредитного забезпечення, підтримки розвитку страхування сільськогосподарської продукції

та інвестиційного забезпечення, що дає агропромислому комплексу додаткові конкурентні переваги.

Водночас, вплив держави на розвиток агропромислового комплексу характеризується недосконалістю, необґрунтованістю та недостатністю фінансування, що потребує перегляду форм і методів його державної підтримки.

Слід підкреслити, що особливості агропромислового комплексу характеризуються високим рівнем ризиків інноваційних процесів, а саме: ризик фінансування науково-виробничих результатів, невизначеність попиту на інноваційну продукцію, ризик тимчасового розриву між витратами і результатами тощо. Оцінка ситуації в АПК свідчить про те, що активізація інноваційної діяльності без реалізації системи заходів фінансового оздоровлення і поетапного відновлення виробництва, стає практично неможливою [31].

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» [23] на фінансування витрат Міністерство аграрної політики та продовольства України передбачені видатки в обсязі 14,1 млрд. грн., з них на програми розвитку АПК – 6 311,0 млрд. грн. Для порівняння в 2017р було виділено 7,4 млрд. грн.. на Міністерство, на напрямок АПК – 5,5 млрд. грн., тобто в 2018 році виділено більше на 1 млрд. гривень ніж у 2017 році.

Основну частину коштів закладених в Держбюджет на підтримку АПК протягом 2018 року (4 млрд. грн. або 28,3 % всіх ресурсів), спрямовано на підтримку тваринництва. На другому місці за обсягами фінансування – підтримка фермерства - на цей напрямок виділено 1 млрд. грн. (7,1% від загального обсягу). Для фермерів є ще одна окрема програма «Надання кредитів фермерським господарствам», на її реалізацію виділено витратити 43 млн. грн., на програму «Фінансова підтримка сільгоспвиробників» закладено 945 млн. грн. (6,7 % загального обсягу фінансування на 2018 рік) [23], інші програми мають значно менший бюджет.

Необхідно зазначити, що такі важливі для розвитку АПК статті, як: дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку

агропромислового комплексу, підготовка наукових кадрів, наукові розробки у сфері стандартизації та сертифікації сільськогосподарської продукції, дослідження та експериментальні розробки у сфері агропромислового комплексу, складають лише 0,94 % бюджету АПК, на підвищення кваліфікації фахівців агропромислового комплексу заплановано взагалі 0,15 % (табл.2.3).

Таблиця 2.3.

Аналіз розподілу видатків бюджету по галузі АПК на 2018 рік, тис. грн.

Найменування згідно з відомчою і програмною класифікаціями видатків та кредитування державного бюджету	Загальний фонд	Спеціальний фонд	Разом	%
	Всього	Всього		
Міністерство аграрної політики та продовольства України	12 768 798,80	1 385 892,90	14 154 691,7	100
Апарат Міністерства аграрної політики та продовольства України	6 658 570,90	163 771,90	6 822 342,8	48,2
Загальне керівництво та управління у сфері агропромислового комплексу	163 011,20	0,00	163 011,2	1,15
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі шляхом здешевлення кредитів	66 000,00	0,00	66 000,0	0,47
Дослідження, прикладні наукові та науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами і державним замовленням у сфері розвитку агропромислового комплексу	77 561,00	55 083,90	132 644,9	0,94
Підвищення кваліфікації фахівців агропромислового комплексу	12 106,10	9 488,00	21 594,1	0,15
Фінансова підтримка заходів в агропромисловому комплексі	0,00	5 000,00	5 000,0	0,04

Продовження табл. 2.3.

1	2	3	4	5
Фінансова підтримка розвитку фермерських господарств	1 000 000,00	0,00	1 000 000,0	7,1
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	945 000,00	0,00	945 000,00	6,7
Державна підтримка галузі тваринництва	4 000 000,00	0,00	4 000 000,0	28,3
Державне агентство рибного господарства України	403 919,70	70,00	403 989,7	2,9
Державне агентство лісових ресурсів України	274 101,70	30 807,10	304 908,8	2,2
Державна служба України з питань безпеки харчових продуктів та захисту споживачів	3 529 997,00	1 191 140,70	4 721 137,7	33,4

Проведений аналіз існуючої системи державної фінансової підтримки АПК свідчить про позитивні зміни підтримки сільгоспвиробників, розвитку тваринництва, фермерських господарств, проте дуже малий відсоток фінансування інноваційного напрямку розвитку АПК. Таким чином, є необхідність подальшого удосконалення системи державної фінансової підтримки в інноваційному спрямуванні та значно більших фінансових потоків на підготовку наукових кадрів в агропромисловій галузі.

Зважаючи на негативну динаміку фінансування наукового потенціалу в АПК неминучим та очевидним стає зменшення результатів науково-технічної діяльності, що у свою чергу несприятливо впливає на соціально-економічний розвиток не лише аграрної сфери, а й економіки країни в цілому.

Фінансування видатків з Міністерства аграрної політики здійснюється згідно з помісячним розписом асигнувань державного бюджету за рахунок коштів Загального фонду державного бюджету за попередні роки(табл. 2.4).

Таблиця 2.4

**Фінансування видатків Мінагрополітики України за рахунок коштів
Загального фонду Державного бюджету за 2014-2017 р. р.**

Видатки	2014	2015	2016	2017	2017/2014
Апарат Міністерства аграрної політики та продовольства України	1 498,0	674,6	511,0	2 399,8	901,8
Загальне керівництво та управління у сфері АПК	45,1	45,7	85,5	122,3	77,2
Фінансова підтримка заходів в АПК шляхом здешевлення кредитів		300,0	285,0	300,0	300,0
Дослідження, прикладні науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами у сфері розвитку АПК	63,1	46,5	50,5	71,5	8,4
Підвищення кваліфікації фахівців АПК	12,9	8,0	7,8	10,5	-2,4
Підготовка кадрів для АПК вищими навчальними закладами I–IV рівнів акредитації	1 345,7	-	-	-	- 1 345,7
Ліквідація та екологічна реабілітація території впливу гірничих робіт державного підприємства «Солотвинський солерудник»	2,7	2,7	3,0	8,0	5,3
Фінансова підтримка заходів в АПК	-	-	-	55,0	55,0
Оздоровлення та відпочинок дітей працівників АПК	7,5	-	-	-	- 7,5
Організація і регулювання діяльності установ в системі АПК та забезпечення діяльності Аграрного фонду	16,4	15,9	49,3	74,5	58,1
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників	-	-	-	75,0	75,0

Продовження табл. 2.4

1	2	3	4	5	6
Державна підтримка Всеукраїнського фізкультурно-спортивного товариства «Колос» на організацію та проведення роботи з розвитку фізичної культури і спорту серед сільського населення	4,5	5,7	-	-	-4,5
Державна підтримка галузі тваринництва	250,0	-	300,0	210,0	-40,0
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	-	-	-	1 473,0	1 473,0

Розглянемо також фінансування видатків у Мінагрополітики за рахунок коштів Спеціального фонду державного бюджету за попередні роки (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

Фінансування видатків по Мінагрополітики України за рахунок коштів Спеціального фонду Державного бюджету, 2014–2017 роки, млн. грн.

Видатки	2014	2015	2016	2017	2017/2014
Апарат Міністерства аграрної політики та продовольства України	1 941,5	200,9	180,8	1 646,9	-294,6
Дослідження, прикладні науково-технічні розробки, виконання робіт за державними цільовими програмами у сфері розвитку АПК	33,5	35,3	37,2	48,5	15,0
Підвищення кваліфікації фахівців АПК	6,7	6,7	6,7	8,5	1,8
Підготовка кадрів для АПК вищими навчальними закладами I–IV рівнів акредитації	808,4	-	-	-	-808,4
Фінансова підтримка заходів в АПК	5,0	5,0	5,0	-	-5,0
Витрати Аграрного фонду, пов'язані з комплексом заходів перевезення, експорту об'єктів державного цінового регулювання державного інтервенційного фонду	100,0	100,0	100,0	51,4	-48,6

1	2	3	4	5	6
Збільшення статутного капіталу НАК «Украгролізинг» для закупівлі технічних засобів для АПК з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу	-	54,0	-	-	x
Організація і регулювання діяльності установ в системі АПК та забезпечення діяльності Аграрного фонду	-	-	32,0	33,5	33,5
Державна підтримка розвитку хмелярства, закладення молодих садів, виноградників та ягідників	100,0	-	-	-	-100,0
Державна підтримка галузі тваринництва	888,0	-	-	-	-888,0
Фінансова підтримка сільгосптоваровиробників	-	-	-	1 500,0	1 500,0

Загальний обсяг фінансування АПК за рахунок коштів Спеціального фонду держбюджету за останні два роки знизився на 294,6 млн. грн. З 2015 року було припинено виконання бюджетної програми фінансової підтримки галузі тваринництва. За період дослідження тільки у 2015 році були виділені кошти на збільшення статутного капіталу НАК «Украгролізинг» для закупівлі технічних засобів для агропромислового комплексу з подальшою передачею їх на умовах фінансового лізингу на суму 54,0 млн. грн.

Оптимізації фінансування аграрної науки держава має приділити підвищену увагу, оскільки це є запорукою відродження сільського господарства країни. Пріоритет у збільшенні обсягів фінансування наукових розробок у сфері АПК має бути надано тим, які забезпечують зростання доданої вартості, а саме розробкам у галузі племінного тваринництва, родючості ґрунтів. Необхідно забезпечити фінансування фундаментальних досліджень, розробки найважливіших новітніх технологій, а також інновацій [30, с. 163].

На підставі проведеного аналізу необхідно зазначити що сучасний стан державної підтримки напрямку АПК потребує значного удосконалення та підтримки. Розмір компенсацій та дотацій не відповідають вимогам

сьогодення, не створюють умови для впровадження інноваційних технологій в агропромисловому комплексі та розвитку сільського господарства.

Державне управління галузі АПК потребує проведення ряд дієвих реформ, які будуть містити низку взаємопов'язаних та структурованих заходів для ефективної та результативної підтримки даного напрямку[27].

Проте, необхідно зазначити, що реформи будуть мати економічний ефект тільки за умови визначення чітких термінів виконання, відповідальних осіб, систему контролю та покарання.

Таким чином, тільки постійна державна підтримка розвитку інноваційно-інвестиційної діяльності може забезпечити динамічний розвиток галузі. Головною умовою має стати безперервне оновлення технологій і широке використання новітніх наукових розробок. Шляхом виходу сільського господарства з кризового стану є розвиток його інноваційної основи за рахунок підвищення техніко-економічного рівня виробництва та як результату поліпшення інвестиційного клімату.

РОЗДІЛ 3

УДОСКОНАЛЕННЯ ПІДХОДІВ ДО ФОРМУВАННЯ ВИДАТКІВ БЮДЖЕТУ НА АГРОПРОМИСЛОВИЙ КОМПЛЕКС

3.1. Напрями та перспективи ефективного формування видатків на агропромисловий комплекс

На сьогодні формування видатків для аграрного виробництва в Україні малоефективна, механізм бюджетного фінансування в аграрному секторі економіки України здатен забезпечити не більше 10-20% загальної потреби [31]. Крім того, що бюджетні кошти виділяються в недостатніх об'ємах, вони поступають на місця неритмічно, несвоєчасно, неповністю. Асигнування для здійснення капітальних вкладень нерідко надаються без проведення конкурсів і використовуються без належної віддачі. Аналогічна ситуація складається і з фінансуванням державних операцій на ринку продовольства та організацією ринкової інфраструктури АПК.

В даний час, розглядаючи питання державної підтримки агропродовольчого сектора економіки, необхідно зазначити, що державне регулювання може бути прямим, умовно-прямим і непрямим.

Форма непрямой бюджетної підтримки полягає у здійсненні закупівель сільгосппродукції і продовольства для державних потреб; регулюванні виробничого ринку, за допомогою проведення закупівельних і товарних інтервенцій із зерном; захисту економічних інтересів товаровиробників при здійсненні зовнішньоекономічної діяльності в сфері АПК та ін. До цієї форми можна віднести підтримку аграрної науки, розвиток соціальної сфери та сільських територій тощо [26].

Форма прямої бюджетної підтримки передбачає надання субсидій на сільськогосподарське виробництво і матеріально-технічні ресурси; субсидування короткострокового та інвестиційного кредитування підприємств і організацій АПК; надання субсидій на компенсацію частини витрат товаровиробників на страхування врожаю сільськогосподарських культур; субсидії на витрати капітального характеру, лізинг та інше [21].

Умовно-пряма бюджетна підтримка спрямована на зміцнення виробничого потенціалу і позицій на споживчому ринку через опосередковані форми для забезпечення сприятливих організаційно-економічних умов функціонування аграрного сектору. Серед них державні закупівлі через Аграрний фонд, митно-тарифне регулювання, підтримка постачальників енергетичних та матеріально-технічних ресурсів; створення оптових ринків, реалізації державних програм і загальнонаціональних проектів, на які можуть використовуватися і кошти позабюджетних фондів, соціальна підтримка села тощо [3].

Проти заходів формування видатків для агропромислового сектору виступає чимало опонентів, що виражають незадоволеність втручанням держави всистему ринкових відносин і високою вартістю цих заходів. Світовий досвід свідчить, що формування видатків існує у всіх економічно розвинених країнах, які витрачають на її проведення значні кошти. У більшості країн з ринковою економікою діють ефективні системи державного регулювання агропромислового сектору. Результати вивчення досвіду регулювання та державної підтримки сільського господарства в розвинених країнах дають підстави для певних висновків:

- більшість країн здійснюють політику державного впливу на розвиток сільського господарства переважно економічними методами;
- державна підтримка передбачає здійснення цільових фінансових програм через фінансування окремих видів діяльності, пільгового кредитування;
- пільговий вплив оподаткування існує практично в усіх країнах і реалізується в основному через встановлення понижених ставок оподаткування та забезпечення гарантованого неоподаткованого мінімуму[40].

Особливості та специфіка нашої економіки не дозволяють повністю копіювати досвід розвинених країн у галузі державного регулювання агропромислового виробництва та здійснювати повномасштабне надання видатків для сільськогосподарських виробників. Можливості підвищення результативності механізму державного контролю вкрай обмежені. Однак необхідність підвищення соціально-економічних параметрів розвитку сільського господарства та формування цілісної системи державного регулювання з метою

попередження можливості виникнення кризових явищ та мінімізації негативних факторів для економіки України зумовлює потребу у зміні підходів до механізму державного регулювання.

До основних шляхів підвищення ефективності системи формування видатків для вітчизняного сільського господарства віднесемо такі [6]:

- посилення контролю над цільовим використанням бюджетних коштів;
- підвищення ефективності державної підтримки сільськогосподарських виробників. Варто відмовитися від часткової компенсації витрат сільськогосподарських підприємств на придбання окремих видів промислової продукції, що є витратним методом за своєю суттю, задіявши алгоритм виплати єдиних дотацій на одиницю реалізованої продукції з урахуванням загального подорожчання виробничих ресурсів і послуг. Інакше кажучи, підтримувати виробників потрібно за результатами діяльності;
- формування спеціального фонду фінансової підтримки сільськогосподарських виробників з джерел, пов'язаних з функціонуванням агропромислового комплексу та продовольчого ринку.

Можливий додатковий ресурс фінансування вітчизняних сільськогосподарських виробників – імпорتنі мита, що стягуються за ввезення продовольства і сировини для цілеспрямованого їх використання на розвиток відповідних підгалузей вітчизняної сільськогосподарської промисловості: із зростанням імпорту збільшуються асигнування на підтримку власного виробництва, при розширенні ж останнього та адекватному скороченні імпорту навантаження на бюджет знижується.

Ще одним джерелом фінансових надходжень від зовнішньої торгівлі могли б стати експортні мита на продукцію галузей агропромислового виробництва, оскільки значна частина виробничих ресурсів, яких потребує сільське господарство, експортується незважаючи на неплатоспроможність вітчизняних виробників [26].

Для стабілізації і розвитку агропромислового виробництва необхідно здійснити модернізацію існуючих форм і методів формування та надання

видатків, формування нових напрямів і механізмів її реалізації. Система формування видатків має бути гнучкою, відповідати як поточним, так і довгостроковим потребам аграрного сектора. Для досягнення поставлених цілей необхідно забезпечити чітку законодавчу регламентацію використання бюджетних коштів, що виділяються на розвиток агропромислового сектора [31].

З метою подолання негативних сторін «пропорційного розподілу» бюджетних ресурсів останніми роками реалізується принцип «виділення бюджетних коштів ефективно працюючим господарствам». Кошти субсидій і субвенцій, фонду пільгового кредитування і лізингового фонду прямують в найбільш сильні господарства, які здатні забезпечити їх повернення [24].

Звідси виникає протиріччя: концентрація бюджетних коштів у великих агрогосподарствах суперечить завданню відновлення платоспроможності основної маси господарств та принципу оптимізації економічної ефективності.

Механічний перерозподіл видатків на користь слабких господарств також не зможе дати позитивного результату. Треба враховувати, що в таких сільськогосподарських підприємствах часто немає кваліфікованих, ініціативних керівників і фахівців, які здатні організувати інноваційне виробництво за сучасних умов.

Зважаючи на складність проблем надання видатків, хронічну недостатність ресурсної бази зокрема, особливу увагу необхідно звернути на рівень компетентності органів управління агропромислового сектора, якість адміністративних послуг, розподіл дотацій між регіонами та повноцінність і цілеспрямованість використання наявних державних ресурсів. Все вказане вимагає наукових підходів до питань державної підтримки сільськогосподарських структур агропромислового сектора країни.

Таким чином, основними напрямками реформування є визначення стратегічних цілей та індикаторів розвитку, щоб державна підтримка надавалась з найбільшою віддачею та ефективністю, сприяла розвитку виробництва, окремих форм господарювання і сільських територій. Для цього необхідна розробка методики визначення ефективності бюджетних програм, яка б включала кращі

вітчизняні та міжнародні оцінки порівняння і слугувала базою як для розробки державних програм, так і управління галуззю.

Підвищення енергоефективності, забезпечення економного використання енергетичних ресурсів населенням шляхом фінансування заходів із стимулювання населення до здійснення енергозберігаючих заходів, в тому числі шляхом співфінансування з державного бюджету Фонду енергоефективності.

3.2. Удосконалення механізму формування видатків на агропромисловий комплекс

Державна бюджетна підтримка є основним напрямом державного регулювання сільського господарства. Вона дозволяє істотно пом'якшити наслідки нееквівалентності в товарообміні сільського господарства з іншими галузями економіки, забезпечити ефективне функціонування сільськогосподарського виробництва України в цілому [16].

До основних проблем формування видатків сільського господарства в Україні потрібно віднести:

- відсутність довіри до держави у цій сфері з боку сільгоспвиробників;
- недостатній рівень впливу заходів бюджетної підтримки на розвиток вітчизняного сільського господарства.

Це обумовлено тим, що програми бюджетної підтримки в Україні страждають від постійного недофінансування; а також, правила розподілу бюджетних коштів за відповідними програмними підтримками зазвичай схвалюється на щорічній основі і часто змінюється з року в рік. Також, потрібно врахувати корупційні прояви, наявність обмежень та ускладнень для доступу до програм бюджетної підтримки для сільгоспвиробників.

Світовий досвід переконує, що основою створення раціонального та стійкого, економічного збалансованого сільськогосподарського виробництва є цілеспрямоване формування державних видатків .

Нині для формування видатків на агропромисловий комплекс України визначають такі основні напрями [13]:

- розробка та реалізація різних програм розвитку сільського господарства;
- підтримка сільськогосподарських товаровиробників за рахунок дотацій, субсидій і субвенцій;
- надання виробникам кредитів і позик на пільгових умовах;
- розвиток зернового потенціалу.

Важливе значення мають не лише обсяги сформованих видатків, а й механізми її надання. Механізм формування видатків на агропромисловий комплекс регулюється Законом України «Про державний бюджет України» [25] і «Про державну підтримку сільського господарства України» [28], а порядок витрачання бюджетних коштів щорічно визначається окремими постановами Кабінету Міністрів України.

Класифікація механізму формування видатків на агропромисловий комплекс зображена на рис. 1.

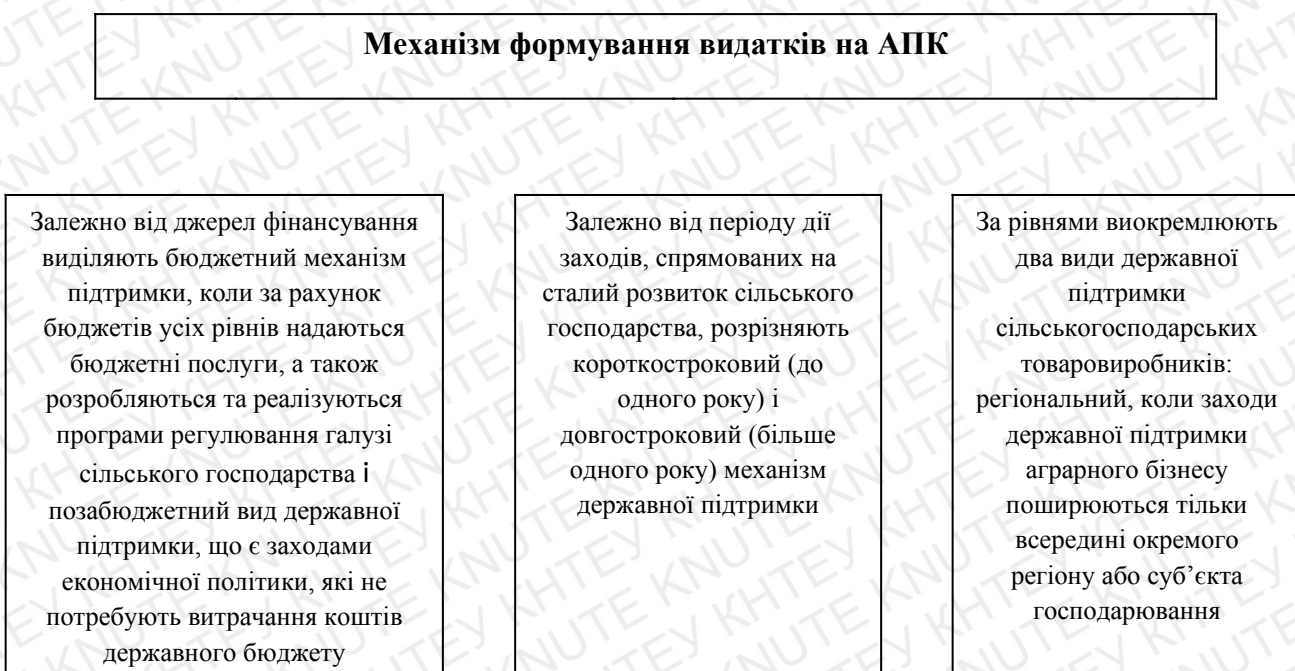

Рис. 1. Класифікація механізму формування видатків на АПК

В державній підтримці сільськогосподарських товаровиробників держава повинна не тільки сприяти індивідуальному підходу, але і стимулювати їх розвивати власну збутову інфраструктуру, що допоможе позбавитись від

посередників у сільському господарстві та наблизитись до світових моделей розвитку агропромислового комплексу [17].

В сфері аграрної політики, для досягнення поставленої мети, держава використовує різноманітні інструменти, зокрема фінансову підтримку сільськогосподарських товаровиробників. Головними інструментами державної підтримки сільськогосподарських підприємств є дотації, субсидії, субвенції.

Державна підтримка являє сукупність різних важелів і інструментів пільгового, фінансування найбільш вразливих підприємств і галузей АПК, а таке є невід'ємною частиною державного регулювання.

Розвитку агропромислового комплексу сприятиме удосконалення видатків бюджету. Її необхідність здійснювати з урахуванням специфіки регіональної ситуації, а також фінансових можливостей бюджету.

На сьогодні недостатньо ефективно реалізується державна підтримка у вигляді надання субсидій, дотацій і субвенцій.

Оскільки, виробники сільськогосподарської продукції, або не отримують фінансових ресурсів унаслідок браку коштів, або отримують їх зі значним запізненням у часі [17]. Процедура отримання категорії державної підтримки, порядок надання документів для отримання субсидій є складною та не зрозумілою суб'єкту господарювання.

Видатки бюджету мають бути переорієнтовані з сільськогосподарського виробництва на підтримку індивідуальних проектів, що визначаються заздалегідь відомими категоріями, які забезпечують їх високу ефективність.

Держава повинна сприяти зниженню процентних ставок на кредитах, забезпечувати рівні умови діяльності в усіх регіонах України, шляхом більш ефективної податкової політики, переглянути транспортні тарифи для сільськогосподарських товаровиробників і стимулювати останніх розвивати власну збутову інфраструктуру, що допоможе позбавитися від посередників у сільському господарстві та наблизитися до світових моделей розвитку агропромислового комплексу [18].

У світовій практиці, за наявності активної державної підтримки в країні слід зосередити основні зусилля на таких напрямках:

- забезпечити зростання виробництва сільськогосподарської продукції як важливої умови стабілізації кормової бази тваринництва й відповідно збільшити експортні можливості країни;
- стимулювати зростання виробництва м'яса та молока;
- скоротити залежність від імпорту сільськогосподарської продукції.

Існує три групи збільшених нормативів державної підтримки державного регулювання АПК, подані на рис. 2.

Рис. 2. Складові елементи нормативу [35]

Отже, аналіз державної підтримки повинен враховувати [8]:

- макроекономічні аспекти ефективності (результуючими показниками яких є підвищення конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської

продукції, рівень захисту вітчизняних товаровиробників на агропродовольчому ринку);

- регіональний аспект ефективності (орієнтований на активізацію зміцнення і використання регіональних конкурентних переваг, підвищення інвестиційної привабливості регіонального АПК);
- мікроекономічний аспект ефективності (відображає рівень держаної підтримки доходів сільськогосподарських товаровиробників і стимулювання інноваційної активності суб'єктів господарювання).

Ще одним важливим напрямом удосконалення економічного механізму державної підтримки є підвищення доступності кредитів і позик, метою якого є зростання фінансової стійкості галузі.

Аграрії повинні створювати необхідні умови для розширеного відтворення за допомогою кредитних ресурсів. Одночасно має бути модифікована схема видачі пільгових кредитів.

Неодмінною умовою сталого розвитку аграрного сектору економіки та забезпечення продовольчої безпеки держави є державна підтримка сільськогосподарських товаровиробників.

Сьогодні до організації фінансового забезпечення аграрного сектору економіки потрібний новий підхід, удосконалення розглянутих напрямів державної підтримки шляхом проведення активних заходів на рівні сільськогосподарських підприємств, створення нових фінансово-кредитних структур. На розвиток сталого та конкурентоспроможного агропромислового виробництва має бути спрямована аграрна політика країни.

В аграрній політиці країни існують стратегічні цілі розвитку аграрного сектору:

- гарантування продовольчої безпеки держави;
- забезпечення прогнозованості розвитку та довгострокової стійкості аграрного сектору на основі його багатокладності
- сприяння розвитку сільських поселень та формування середнього класу на селі через забезпечення зайнятості сільського населення та підвищення

їх доходів;

- підвищення інвестиційної привабливості галузей аграрного сектору та фінансової безпеки сільськогосподарських підприємств;
- підвищення конкурентоспроможності продукції, ефективності галузей, стабільність ринків;
- розширення участі України у забезпеченні світового ринку продукцією сільського господарства та продовольства;
- раціональне використання сільськогосподарських земель та зменшення техногенного навантаження аграрного сектору на довкілля.

Пріоритетні напрями досягнення стратегічних цілей в бюджетній підтримці:

Бюджетна підтримка – забезпечення стабільної системи державної підтримки аграрного сектору:

- запровадження середньострокового бюджетного планування, зокрема системи індикаторів фінансування аграрного сектору;
- надання переваги державній підтримці заходам, що не причиняють неефективний розподіл ресурсів в аграрній сфері;
- запровадження цільової підтримки на поворотній основі з умовою формування відповідальних за цільовий результат господарів;
- перехід до порядків переважно компенсаційних виплат взамін порядкам виплат по заявочному принципу;
- пріоритет фінансування інноваційно-інвестиційних проектів на засадах державно-приватного партнерства;
- встановлення критеріїв доступу до коштів прямої бюджетної підтримки з урахуванням селоутворюючої ролі та вимог агроєкології.

У найближчій перспективі державі слід продовжувати політику участі в економічному процесі як безпосередньому суб'єкті суспільних і економічних відносин, що сприятиме посиленню підтримки ринкових інституцій і розвитку інфраструктури АПК.

У цьому напрямку має активізуватися робота щодо формування інституційного забезпечення фінансування АПК, як сукупності законодавчих, організаційних і соціально-економічних заходів державних і місцевих органів влади та управління, а також суб'єктів господарювання у сфері фінансових відносин, заснованих на наукових принципах, спрямованих на ефективне формування, організацію та використання фінансових ресурсів для досягнення запланованого динамічного соціально-еколого-економічного ефекту

ВИСНОВКИ

В сучасних умовах видатки бюджету на агропромисловий комплекс відіграють важливу роль у розвитку економіки держави. У процесі формування видатків бюджету їх значення з кожним роком зростає, держава надає видатки на агропромисловий комплекс все більше і більше. Тобто це означає, що важливість розвитку агропромислового комплексу стає більшою кожного року.

До видатків на розвиток агропромислового комплексу, які фінансуються за рахунок бюджетних коштів, належать видатки: на поліпшення земельних ресурсів (оплата робіт щодо докорінного поліпшення земель, проведення земельної реформи, хімічна паспортизація земель); сільськогосподарське виробництво (державна програма селекції, заходи щодо боротьби зі шкідниками та хворобами у сільському господарстві, державна підтримка фермерських господарств, часткова компенсація ставки за кредитами комерційних банків); закупівлю сільськогосподарської продукції та техніки; дослідження і практичні розроблення у галузі сільського господарства; діяльність і послуги у галузі сільського господарства.

В зарубіжних країнах державне управління АПК здійснюється через певний механізм, що складається з важелів і стимулів з відповідним законодавчо-нормативним забезпеченням. Можливість функціонування сучасного сільського господарства вирішальною мірою визначається умовами державного фінансування (цінового і бюджетного), оподаткування. З цією метою держава використовує податкові пільги, державні пільгові податкові і кредитні ставки, виплату державних дотацій, компенсацій і субсидій, створення сприятливого інвестиційного клімату в країні, регламентацію граничного рівня цін, якості продукції (через систему сертифікації, ліцензування, державного контролю),

проведення природо-охоронних заходів і розвиток соціальної сфери за рахунок державних ресурсів.

Система механізмів формування видатків на агропромисловий комплекс в розвинених зарубіжних країнах характеризується не стільки стимулюванням виробництва, скільки рішенням соціальних завдань – підтримка рівня доходів фермерів, розвиток сільської інфраструктури й природоохоронні заходи. Що стосується політики державного регулювання аграрного сектора в Україні, то вона повинна в сучасних умовах стосуватися, насамперед, стимулювання вітчизняного виробництва сільськогосподарської продукції та реалізації експортно-орієнтованої стратегії його розвитку, що буде поштовхом для зростання всієї економіки країни і на цій основі підвищення рівня життя населення України.

Зробивши аналіз структури та динаміки видатків державного бюджету за функціональною класифікацією, можна побачити, що протягом останніх років видатки державного бюджету зросли з 523 126 млн. грн. у 2014 р. до 531 499 млн. грн. у 2018 р. За досліджуваний період видатки на оборону збільшились в 1,5 рази. Також зросли видатки на соціальний захист – в 2 рази, на правоохоронні органи – в 2,0 рази, видатки на житлово-комунальне господарство – 3 рази.

Проаналізувавши структуру та динаміку видатків бюджету України за програмною класифікацією, можна зробити висновок, що найбільше коштів використано за бюджетними програмами: Міністерства соціальної політики – з 80,6 млрд. грн. у 2014 р. до 115,4 млрд. грн. у 2018 р., з яких видатки Пенсійному фонду на виплату пенсій, надбавок і підвищень до пенсій і покриття дефіциту коштів Пенсійного фонду для виплати пенсій – 75,8-108,1 млрд. грн. відповідно (1-20 %); Міністерства оборони – з 26,5 млрд. грн. у 2014 р. до 56,2 млрд. грн. у 2018 р, з яких видатки на забезпечення діяльності Збройних Сил, підготовку військ і проведення невідкладних заходів із забезпечення національної безпеки – 10,5-47,3 млрд. грн. відповідно (2,7-6,9 %); Міністерства внутрішніх справ – з 24,2 млрд. грн. у 2014р. до 46,9 млрд. грн. у 2018 р.

Відповідно до Закону України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» на фінансування витрат Міністерство аграрної політики та продовольства України було передбачено видатки в обсязі 14,1 млрд. грн., з них на програми розвитку АПК – 6 311,0 млрд. грн. Для порівняння в 2017р було виділено 7,4 млрд. грн.. на Міністерство, на напрямок АПК – 5,5 млрд. грн., тобто в 2018 році виділено більше на 1 млрд. гривень ніж у 2017 році.

Основну частину коштів закладених в Держбюджет на підтримку АПК протягом 2018 року (4 млрд. грн. або 28,3 % всіх ресурсів), спрямовано на підтримку тваринництва. На другому місці за обсягами фінансування – підтримка фермерства - на цей напрямок виділено 1 млрд. грн. (7,1% від загального обсягу). Для фермерів є ще одна окрема програма «Надання кредитів фермерським господарствам», на її реалізацію виділено витратити 43 млн. грн., на програму «Фінансова підтримка сільгоспвиробників» закладено 945 млн. грн. (6,7 % загального обсягу фінансування на 2018 рік).

Для стабілізації і розвитку агропромислового виробництва необхідно здійснити модернізацію існуючих форм і методів державної підтримки, формування нових напрямів і механізмів її реалізації. Система державної підтримки має бути гнучкою, відповідати як поточним, так і довгостроковим потребам аграрного сектора. Для досягнення поставлених цілей необхідно забезпечити чітку законодавчу регламентацію використання бюджетних коштів, що виділяються на розвиток агропромислового сектора.

Зважаючи на складність проблем державної підтримки, хронічну недостатність ресурсної бази зокрема, особливу увагу необхідно звернути на рівень компетентності органів управління агропромислового сектора, якість адміністративних послуг, розподіл дотацій між регіонами та повноцінність і цілеспрямованість використання наявних державних ресурсів.

Сьогодні до організації фінансового забезпечення АПК економіки потрібний новий підхід, удосконалення розглянутих напрямів державної підтримки шляхом проведення активних заходів на рівні сільськогосподарських підприємств, створення нових фінансово-кредитних структур.

Пріоритетні напрями досягнення стратегічних цілей в бюджетній підтримці:

- запровадження середньострокового бюджетного планування, зокрема системи індикаторів фінансування аграрного сектору;
- надання переваги державній підтримці заходам, що не причиняють неефективний розподіл ресурсів в аграрній сфері;
- запровадження цільової підтримки на поворотній основі з умовою формування відповідальних за цільовий результат господарів;
- перехід до порядків переважно компенсаційних виплат взамін порядкам виплат по заявочному принципу;
- пріоритет фінансування інноваційно-інвестиційних проектів на засадах державно-приватного партнерства;
- встановлення критеріїв доступу до коштів прямої бюджетної підтримки з урахуванням селоутворюючої ролі та вимог агроєкології.

У найближчій перспективі державі слід продовжувати політику участі в економічному процесі як безпосередньому суб'єкті суспільних і економічних відносин, сприяти формуванню інституційного забезпечення фінансування АПК.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Аналітична довідка: Стан інноваційної діяльності та діяльності у сфері трансферу технологій України у 2016 році // Український інститут науково-технічної експертизи та інформації. - Київ – 2017, 130с.
2. Антонов, А. В. Напрями удосконалення форм державної підтримки розвитку сільських територій [Електронний ресурс]. - Режим доступу: <http://www.dy.nauka.com.ua/?op=1&z=258>. - Назва з екрана. (Дата звернення 14.10.2014).
3. Бабич А. М., Павлова Л. Н. Державні и муніципальні фінанси/ А. М. Бабич, Л. Н. Павлова. - М.: Фінанси, ЮНИТИ, 2000. – 687 с.
4. Бородіна О.М. Коригування політики державної підтримки сільського господарства України / О.М. Бородіна, О.М. Могильний // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 55-61.
5. Бородін К. Фінансування общої сільськогосподарської політики в ЕС/ К. Бородін // Міжнародний сільськогосподарський журнал. - 2005.- №3. - С.13-14.
6. Боярко І. Аналіз бюджетної політики ЄС та України у сфері формування та використання державних видатків / І. Боярко, Н. Дехтяр, О. Дейнека // Вісник НБУ. – 2013. – С. 17—21.
7. Булат М.А. Напрями державної бюджетної підтримки сільського господарства / М.А. Булат // Економіка АПК. – 2010. – № 3. – С. 46-50.
8. Бюджетний кодекс України [Електронний ресурс] / Офіційний сайт Верховної Ради України. – Режим доступу : <http://zakon.rada.gov.ua>.
- 9 Бюджетний Кодекс України / Верховна Рада України // Закон № 2456-VI від 08.07.2010 р. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/>

10. Бюджет України 2016. Статистичний збірник. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://dostup.pravda.com.ua>
11. Бюджет-2018: Головні цифри України. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://24tv.ua/>
12. Бюджет 2018: Слабкі місця та нововведення. [Електронний ресурс] – Режим доступу: <https://www.volynnews.com/news/economics/>
13. Васютинська Л.А. Система видатків бюджету в умовах розвитку програмно-цільового управління: монографія / Л.А. Васютинська. – Одеса: Друк-Південь, 2014. – 192 с.
14. Гайдуцький П. І. Структурні перекоси і ризики кризи в АПК / П. І. Гайдуцький // Економіка АПК. - 2014. - № 7. - С. 38-46.
15. Державна підтримка і механізми її реалізації в АПК / Под ред. Н.А. Борхунова. – М. : Восход-А, 2008. – 224 с.
16. Гудзинський О. Д. Формування системи інвестиційного забезпечення стратегічного розвитку сільськогосподарських підприємств / О. Д. Гудзинський // Зб. наук. пр. Таврійського державного агротехнічного університету. - 2013. - № 4. - С. 5-8.
17. Гудзь О.Є. Фінансово-кредитна інфраструктура аграрної сфери України / О.Є. Гудзь // Економіка АПК. – 2009. – № 6. – С. 58–63.
18. Державна казначейська служба України [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.treasury.gov.ua>.
19. Державна служба статистики України. Офіційний сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua/>
20. Димедет В.В. Перспективи інтеграції національного бізнесу України до Світової торговельної системи в умовах політики подвійних стандартів СОТ / В.В. Димедет // Зовнішня торгівля: Світове господарство і міжнародні економічні відносини право та економіка: науковий журнал.- Київ, 2007.-№ 4 (33). - С. 12-15.
21. Жидяк, О. Р. Державна підтримка інноваційної діяльності підприємств аграрної сфери [Електронний ресурс] / О. Р. Жидяк // Інноваційна економіка. –

2013. – № 1. – С. 80-83. – Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/j-pdf/inek_2013_1_22.pdf.
22. Закон України «Про Державний бюджет України на 2018 рік» Електронний ресурс Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2246-19> References.
23. Замикула В. В. Напрями державної підтримки агропродовольчого сектора економіки в умовах глобалізації економіки / В. В. Замикула // Електронне наукове фахове видання. - Режим доступу: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=258> - Назва з екрана. (Дата звернення 18.10.2014).
24. Збарський В.К. Державна підтримка сільського господарства / В.К. Збарський, В.П. Горьовий // Бухгалтерія в сільському господарстві. – 2010. – № 6(255). – С. 27–31.
25. Ільчук В., Інноваціо-інвестиційна діяльність промислових підприємств України / В. Ільчук, А. Деркач, К. Пчельнікова // Проблеми і перспективи економіки та управління. – 2017. – №2. – С. 15-21.
26. Інноваційна діяльність в аграрній сфері: інституціональний аспект: монографія/П.Т.Саблук, О.Г.Шпикуляк, Л.І.Курило - К.: ННЦ«ІАЕ», 2010. – 706 с.
27. Козарезенко Л. В. Аналіз європейського досвіду розподілу державних видатків: уроки для України / Л. В. Козарезенко // Економічний вісник університету. — 2015. — Вип. 24(1). — С. 128—136. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ecvu_2015_24%281%29_24
28. Колосова В. П. Планування видатків державного бюджету для реалізації інвестиційних програм, що кредитуються міжнародними інституціями / В. П. Колосова // Фінанси України. — 2015. — № 2. — С. 27—38. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/Fu_2015_2_4
29. Комарова І.В. Фінансове забезпечення аграрного сектора України за рахунок бюджетних коштів / І.В. Комарова // Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу. – 2011. – № 4(16). – С. 161–165.
30. Курена Т. О. Ефективність та результативність державної підтримки аграрного сектора економіки в Україні/Т.О.Курена//Держава і ринок.-2011.-№1.- С. 133-138.

31. Кушнір, С. О. Державна підтримка агропромислового комплексу / С. О. Кушнір // Український журнал прикладної економіки. – 2017. – Том 2. – Випуск 1. – С. 48-56.
32. Макаренко П.М. Цінова політика як фактор підвищення дохідності аграрного виробництва в умовах світової організації торгівлі / П.М. Макаренко // Економіка АПК. – 2008. – № 5. – С. 44-48.
33. Малишко В. В. Аналіз видатків державного бюджету України / В. В. Малишко // Економічний вісник університету. — 2016. — Вип. 29(1). — С. 300—303. — Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/escvi_2016_29%281%29__40
34. Минів Р.М. Державне регулювання галузі птахівництва / Р.М. Минів, Б.Б. Батюк // Економіка АПК. – 2013. – № 6. – С. 46-50.
35. Музика П. М. Вплив розвитку інноваційної діяльності в АПК на забезпечення продовольчої безпеки в Україні / П. М. Музика, В. І. Душка // Науковий вісник ЛНУВМБТ імені С. З. Гжицького. - 2011. - № 1. - С.106-112.
36. Набока Т. С. Управління видатками бюджету та напрямками його вдосконалення в Україні : дис. канд. ек. наук : 08.00.08 / Набока Тетяна Сергіївна – К., 2015. – 345 с.
37. Осташко Т.О. За якими правилами український агросектор може грати в СОТ / Т.О. Осташко // "День". — № 199, вівторок, 4 листопада 2008. —Режим доступу: <http://www.dt.ua/2000/2200/456>.
38. Пасечник Ю. В. Бюджетна система України: Навч. посіб. /Ю. В Пасечник – К.: Знання-Прес, 2006. – 607 с.
39. Пошкус Б. И. Система підтримки сільського господарства в країнах Європейського Союзу / Б. И. Пошку// Матеріали Міжнародної научно-практичної конференції. - 2011. - №1.- С.30-36.
40. Присяжнюк М.В. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / М. В. Зубець, П. Т. Саблук та ін. - К. : ННЦ «ІАЕ», 2011. -1008 с.

